

Оксана Пелих, м.Львів

Вартова євреїв

- Один, два, три, чотири. Зеник, не рухай мене. Відчепись. Не рухай мене, - кричу я на усю вулицю, гримаючи довжелезною палкою по металевому турніку. Ох вже той Зеник, думають собі німецькі патрульні проходячи дорогою, та погрожуючи пальцем моєму брату.

Сьогодні ми граємо в класи. Зеник - вчитель, і розмалював квадратами усе подвір'я. Я стрибаю тими класами і рахую. Пять, шість, сім, вісім.

Мені чотири, брату – сім. Ми бігаємо великим подвір'ям маминої сестри Павліни, ховаємося за деревами, сміємося та бешкетуємо.

- Зеник не рухай мене, - знову стукіт по металевій трубі лунає округою. Німецькі солдати, заходячи до сусіднього будинку махають нам руками: Гутен так, Зеник.

Ніхто із них так ніколи і не здогадається, що наші, на перший погляд безневинні забави, то лише прикриття. “Зеник не рухай мене”, – це сигнал про небезпеку. Наша мама Розалія із тіткою переховують євреїв, а ми – такі собі охоронці.

Солодкий частунок

Сьогодні я горда собою. Випнувши груди, несу в руці поперед себе шоколадку. Я її фактично заробила. Передам малому Шеваху Вайсу. Знали б ті німецькі поліцейські, що та шоколадка дістанеться єврейському хлопчику!

Ми живемо в Бориславі. Не так щоб велике місто, але вже й не село. До Другої світової війни тут було багато нафти, копанок та нафтових вишок. Керували та завідували тим промислом здебільшого євреї. Цілі клани та династії жили в аристократичних кам'яницях.

Наша хата звісно скромніша та значно менша. Коли прийшли німці, то у сусідньому будинку облаштували управління поліції. Наш сад межує із їхнім.

Коли поряд з'явилися такі сусіди, мама десь роздобула чорний папір, яким заклеїла усі вікна в хаті.

Поліцейські трапляються різні. Деякі на нас, чотирьох дітей, кричать несамовито. А інші – уявляють себе педагогами. Вони підкликають нас до паркану і вчать німецької. Гутен так, данке, оффідерзейн. Якщо гарно повториш та правильно вимовиш слова, поліцейський може кинути шоколадку.

Тітка

За кілька вулиць від нас, за річкою, живе Павліна Щепанюк. То двоюрідна сестра моєї мами. Ще донедавна на цій вулиці Зеленій, та сусідній – Трускавецькій, жило кілька сімей євреїв. Зараз в їхніх хатах розмістилися німецькі військові. Самі ж євреї переховуються.

Родини Габельсів і Вайсів, двадцять чоловік, живуть у величезному підвалі тітки Павліни. Підвал у нас називають “пивниця”. Він стоїть трохи збоку від будинку тітки. До підвалу ведуть великі ворота – залізна брама, через яку і заходиться у підвал. Неподалік – наш із Зеником спостережний пункт і металевий турнік, на якому тітка тріпає коври. У той турнік я маю гримати палицею, коли на вулиці, дорозі, чи сусідніх подвір'ях бачу німців. Почувши такий стукіт і мій крик, тітка Павліна попереджена – із підвалу виходити не можна.

Із моєю мамою вона варить їсти. І двічі на день носить то все євреям. Серед них і жінки, і діти.

Я не дуже люблю заходити в цей підвал. Там сиро і вогко. Коли проходиш кільканадцятьма сходинками вниз, потрапляєш у величезне приміщення, яке по коліна затоплене водою. Один раз німецький патруль сюди заходив, та побачивши затоплену “пивницю”, розвернулися назад.

По тому підвалі треба пройти в темряві з десять метрів, а далі буде поворот на право – вхід у два величезних приміщення. Тут вони й живуть. Сплять на

матрасах. Тут тепло, у двох викопаних ямах тліють поліна. Тітка передає євреям дрова.

Раз на два тижні, коли темніє, Зеник має особливу місію – винести із підвалу брудну постіль. Аби не привертати уваги, він закутується у простирадла і так бігає з ними по подвір'ю.

Тітка Щепанюк має в хаті свій магазин. Німецькі солдати та офіцери, поліцейські та гестапівці – постійні покупці. Тож кращої схованки не знайти в усій окрузі. Магазин є їй добрим виправданням для закупівлі харчів у великих кількостях. Бо ж 20 євреїв треба чимось годувати. А так магазин служить і прикриттям.

Боялися навіть друзів

Мирославі Дмитрівній Лепкій, в 2017-ому виповнилося 77. Стільки років пройшло від описаних вище подій. Їй із братом, дітям, це вартування євреїв скидалося на подвиг та героїство. Мама дівчинки тоді дуже боялася. Усіх. Навіть найближчих друзів та сусідів. Тих двадцятьох євреїв їх родина ховала більше двох років. Коли війна закінчилася, врятовані виїхали з України.

Згодом, кілька разів, цілі делегації приїздили у Борислав. Керував ними той малий хлопчина, Шевах Вайс, якому за війни маленька Мирося так гордо несла шоколадку. Він став спікером Кнесета Ізраїлю.

Шевах Вайс приводив своїх родичів до будинку тітки Павліни, а в центрі міста дякував, на кількох мовах, усім мешканцям Борислава, які допомогли його близьким в ту страшну війну.

... - Зеник, не рухай мене, - ще довго жартувала я приходячи у гості до брата. У нас вже були діти і внуки, але пароль ми так ніколи і не забули.

На фото: Мирослава Лепка

За допомогу у пошуку інформації автор дякує Благодійному фонду «Карітас-Борислав» та Марії Підлубній, керівнику проекту “Соціальний супровід та адвокація інтересів жертв тоталітарних режимів”, що реалізовується в рамках програми «Місце зустрічі: діалог», за підтримки німецького Фонду «Пам’ять, відповідальність та майбутнє» і Всеукраїнської благодійної недержавної організації «Турбота про літніх в Україні»